

Odporúčania pre rozhlasové a televízne vysielanie

Ako správne zobrazíť etnické menšiny v európskych krajinách

Pre všetky oblasti vysielania

Pre špecifické programové žánre

Závery

1. Európska vysielacia únia - programové vyhlásenie pre televíziu

2. Rada Európy - Viedenská deklarácia

Úvod

Prečo sada odporúčaní pre rozhlas a televíziu?

Tieto odporúčania sú určené rozhlasovým a televíznym pracovníkom ako odrazový mostík a nástroj pri posudzovaní správneho zobrazenia našich mnohokultúrnych spoločností.

Zostavovatelia programov, redaktori a riadiaci pracovníci musia zvážiť dopad svojej činnosti na rozvoj stabilnej a harmonickej mnohokultúrnej spoločnosti. Je ich programovanie správnym a spravodlivým odrazom rozmanitej spoločnosti, alebo nevedome ponúkajú obraz monokultúrnej a jednojazyčnej reality? Neposilňujú neúmyselne obsahom svojich programov rasizmus, predsudky a xenofóbiu? Tieto odporúčania nehovoria o špeciálnom zaobchádzaní s etnickými menšinami, ale o profesionálnom prístupe verejnoprávnych inštitúcií - o ich povinnosti slúžiť rozmanitému publiku a odrážať jeho zloženie čo najpresnejšie.

Tieto odporúčania sa nedotýkajú všetkých aspektov, pretože situácia v každej krajine je iná.

Napriek tomu je dôležité, že sú výsledkom podobných kódexov, ktoré vypracovali rozhlasoví a televízni pracovníci a novinári v Belgicku, Holandsku, Nemecku, Spojenom kráľovstve a iných európskych krajinách.

Smerom k pravdivejšiemu a spravodlivejšiemu obrazu mnohokultúrnej Európy v médiach

Vo väčšine európskych krajín sa vývoj ubera smerom k mnohokultúrnej / mnohorasovej spoločnosti, v ktorej bude nevyhnutne garantovať všetkým občanom mierové spolužitie, slobodu prejavu a schopnosť uplatňovať si občianske práva. Jednou z prekážok takejto záruky je aj narastanie rasizmu a xenofóbie na celom európskom kontinente, od východu na západ.

Je jasné, že vysielanie ako také nevytvára rasizmus a xenofóbiu, ale môže ich ignorovať alebo podporovať. Výskum v mnohých európskych krajinách odhalil, že napriek snahe tvorcov programov zostať v neutrálnej rovine, výsledkom ich práce často je, že diváci ich vnímajú ako rôzne varianty rasizmu a xenofóbie.

Jedným z najrozšírenejších spôsobov, ako k tomu dochádza, je marginalizácia komunit rasových a etnických menšín, ktoré nedostanú vysielací priestor. Keď bieli Európania každodenne neuvidia v programoch príslušníkov rasovej a etnickej menšiny, posilní to ich nazeranie na nich ako na neplnohodnotných členov spoločnosti (outsiders). Pozitívna informácia teda chýba, ale o to častejšie sú tieto skupiny objektom pre najnovšie správy, súčasne dianie a dokumentárne filmy, v ktorých sa vykresľujú ako súčasť nejakých problémov, alebo ako problém špecifický. Či už priamo v komentároch, alebo prostredníctvom obrazu alebo spôsobu, akým je tento obraz predkladaný, vznikajú v ľuďoch v súvislosti s menšinovými skupinami asociácie kriminálne, drogové, teroristické, problémy súvisiace so sociálnymi aspektmi, násilím a krízou v spoločnosti a vzhľadom na nedostatok akýchkoľvek iných informácií sa nakoniec zdá, že toto je jediným prínosom týchto ľudí pre európske spoločenstvo.

Mnohé krajiny majú nejakú formu „etnického“ vysielania v rámci miestneho rozhlasu, alebo v

neatraktívnom vysielačom čase národnej televízie a rozhlasu. Táto služba, aj keď je esenciálna, nespĺňa kritéria mnohokultúrneho prístupu k programovaniu, hoci je to tak niekedy deklarované. Dobré mienené pokusy pripraviť "exotické" programy o „ cudzincoch medzi nami" a programy o južných krajinách (alebo o Tretom svete), len zväčšujú priepasť medzi „ nami a nimi". Vysielačie štáby sa musia vyvarovať takých programov, z ktorých by ľudia naturalizovaní alebo aj priamo narodení v Európe mali dojem, že sú cudzinci a zo spoločnosti by mali byť vylúčení. Aj nedostatok spravodlivého zastúpenia a pozitívneho zobrazenia menších európskymi verejnoprávnymi inštitúciami a rozvoj satelitných služieb hlavne na južnej pologuli môže znamenať odliv divákov - príslušníkov menších od národnej verejnoprávnej televízie a rozhlasu. Prejavy diskriminácie a rasizmu vedú k vylúčeniu a vyvolávajú pocity odcudzenia medzi menšinovými skupinami. K tomu prispieva nerovnomerný nedostatok vzdelania, výcviku a pracovných príležitostí. Aj keď nemôžeme transformovať ekonomickú nerovnosť, médiá môžu pomáhať vytvárať atmosféru, v ktorej rasizmus a xenofóbia sú úspešne potláčané. Vytvoriť v televízii a rozhlase priestor pre kultúrnu rozmanitosť a mnohokultúrne programovanie má za cieľ posunúť centrum záujmu diváka mimo takzvaný konflikt medzi nimi a nami". Tento posun reality v televízii a rozhlase smerom k mnohokultúrnej perspektíve bude mať hlboký vplyv na vnímanie a budovanie postojov divákov a poslucháčov.

Mnohokultúrne programovanie

Aby médiá zvládli rýchle sa meniace podmienky prostredia, v ktorom rasové a etnické menšiny sú neviditeľné a v ktorom dochádza k rastúcim prejavom xenofóbie a rasizmu, vedúcim k ďalšej marginalizácii a odcudzovaniu týchto skupín, hlavne verejnoprávne médiá majú povinnosť prijať politiku mnohokultúrneho programovania.

Hlavné prvky takéhoto mnohokultúrneho prístupu v programovaní sú:

- vyvážené a rozmanité programovanie, ktoré dáva priestor všetkým typom programov so správnym a spravodlivým zobrazením reality a ktoré zabezpečí, že rasové a etnické menšiny sa stanú súčasťou vysielačania;
- politika rovnakých príležitostí, ktorá zabezpečí rozmanitosť pracovníkov podieľajúcich sa na tvorbe programov, čím sa dosiahne široká škála perspektív a kultúr, ktorá umožňuje prípravu takých programov, ktoré sú priamo namierené proti rasizmu a xenofóbii;
- tam, kde je to potrebné, zaradiť špecifické programové vstupy pre menšinové komunity;
- posilňovať vedomosti o týchto záležitostiach vo verejnosti, vo vládných aj mimovládnych inštitúciách a organizáciách v Európe v oblasti ľudských práv, regulácie vysielačania, nezávislej tvorby programov, vzdelávania a praktickej prípravy a podobne.

Odporúčania

Nasledujúce odporúčania sú v súlade s programovým vyhlásením Výboru pre televízne programy EBU (pozri Príloha 1), prijatým 26. októbra 1994. Sú tiež odozvou na Akčný plán, ktorý je súčasťou Viedenskej deklarácie z októbra 1993, ktorá bola schválená najvyššími predstaviteľmi štátov a vlád členských krajín Rady Európy (Príloha 2). Boli vypracované v úzkej spolupráci medzi expertmi EBU, Rady Európy a PBME (Public Broadcasting for a Multicultural Europe, Verejnoprávne vysielačanie pre mnohokultúrnu Európu).

Cieľom týchto odporúčaní je:

- informovať a udržiavať kontinuálny dialóg vo verejnom vysielačaní (na národnej úrovni aj na úrovni EBU) o vysielačích normách vzhľadom na vnímavosť a očakávania verejnosti v európskych demokratických krajinách;
- navrhovať postupy pre tvorcov programov a orientácie vysielačania;
- stimulovať opatrenia tak pre tvorbu ako aj pre rozvoj mnohokultúrneho vysielačania a pre rovnaké pracovné iniciatívy zástupcov etnických menších.

Odporúčania pre všetky typy vysielania

Televízia a rozhlas by mali:

- zabezpečiť, že programy neobsahujú nič, čo by mohlo byť namierené proti rovnakým právam a dôstojnosti všetkých ľudských bytostí a čo by mohlo vyvolať prejavy rasizmu, xenofóbie a deštruktívneho nacionalizmu. Rovnakú pozornosť treba venovať zaobchádzaniu s náboženskými a inojazyčnými skupinami;
- vyhnúť sa používaniu terminológie, ktorá je urážkou menšiny, komunity a ktorá môže vyvolávať negatívne asociácie "odlišnosti";
- rozoznať, ktoré výrazy ponižujú, ohovárajú alebo zneužívajú jednotlivcov na podklade ich etnickej, rasovej alebo náboženskej príslušnosti. Toto nemá miesto v televízii a rádiu. Ak sa také výrazy pri vysielaní naživo objavia, prevádzkovateľ stanice dá okamžite najavo, že jeho spoločnosť ich názory a reči nepodporuje.
- rozvíjať tvorivé cesty boja proti rasizmu a xenofóbii;
- vyhýbať sa opakovaniu charakteristických vlastností menšín zbytočným zdôrazňovaním ich rasy alebo etnickej príslušnosti. Etnický pôvod alebo farba pleti sa spomínajú, len ak je to relevantné pre daný program;
- vyhýbať sa nepodloženým a nedomyšleným asociáciám o spojitosti menšín a sociálnych problémov;
- osloviť menšinové komunity, aby boli adekvátne zastúpené v éteri;
- vyvarovať sa zobrazovania fiktívnej reality, ktorá môže vzbudiť a uchovávať v ľuďoch predsudky;
- hľadať expertov, komentátorov, moderátorov zábavných programov z radov menšín. Je dôležité ukázať, že zástupcovia menšín vedia splniť rozličné úlohy v spoločnosti a nielen tie, na ktoré boli tradične zvyknutí;
- odmietnuť nepodložené rasistické a xenofobické vyhlásenia pri rozhovoroch so zástupcami rasistických organizácií, alebo pri správach o ich stretnutiach, výrokoch alebo požiadavkách. Musia tiež starostlivo preveriť pravdivosť všetkých správ a hľadať dôkazy, ktoré ich vyvracajú alebo im odporujú. Poukazovať na protispoločensky charakter takýchto názorov;
- opatrne narábať so štatistickými údajmi, aby sa zbytočne nerobila panika preháňaním alebo škandalizovaním niektorých záležitostí;
- neukazovať televíznym divákovi naturalizované skupiny ako exotické exponáty. So všetkými obyvateľmi a občanmi, ktorí získali občianstvo, sa musí nakladať rovnako a nevylučovať nikoho na základe jazykovej, etnickej, náboženskej alebo kultúrnej odlišnosti. Obzvlášť ostražito si treba počínať pri programoch o krajinách južnej pologule a filmoch o jednotlivých skupinách, ich kultúre a náboženstve;
- zobrazovať pravdivo rozdiely vo vnútri menšinových komunití;
 - naučiť divákov a poslucháčov, ktoré výrazy sú rasistické a xenofobické;
- nevyslovovať domnienky o kultúrnom pozadí jednotlivcov na základe ich mena alebo náboženstva.

Odporúčania pre špecifické programové žánre

Správy a spravodajstvo

V tejto oblasti majú rozhlas a televízia v rámci svojich verejnoprávných kompetencií povinnosť poskytnúť poslucháčovi a divákovi pravdivú informáciu o príčinách sociálnej, ekonomickej a politickej krízy. Z tohto pohľadu zhromažďovanie, spracovanie a prezentácia správ musí:

- zabrániť vytváraniu senzácii zo záležitosti s rasovým prvkom;

- skúmať zaobchádzanie s čiernymi, migrantmi, utečencami, cigánmi a inými etnickými alebo jazykovými menšinovými skupinami, ako aj poskytnúť priestor pre programy o ich živote a starostiach s tým, že ich zástupcovia sami prednesú svoje názory;
- preskúmať rôzne názory, postoje, Voľu a záujmy v rámci týchto komunít;
- poveriť "expertov" a komentátorov z najrozličnejších oblastí, keď sa pripravuje spravodajstvo alebo dokumentárny film;
- mať sa na pozore pred úmyselnými alebo neúmyselnými dezinformáciami, ktoré vzbudzujú v poslucháčoch a divákoch negatívne mýty a skreslený obraz skutočnosti a ktoré podnecujú rasové a xenofobické názory;
- vyvarovať sa takých názorov, ktoré zasievajú v ľuďoch nepokoj a strach, alebo si zahrávajú s precitlivosťou ľudí;
- vyvarovať sa oslavnému zobrazeniu zástancov rasizmu a xenofóbie.

Šport a správy zo športu

Správy zo športu, hlavne ak ide o zápas medzi rôznymi národmi, sa môžu vyžívať v stereotypnom popise hosťujúcich družstiev. Reportéri sa musia usilovať, aby ich opis činnosti hosťujúceho mužstva a jeho fanúšikov na ihrisku a mimo neho nemal xenofobický náboj.

- Treba správne vyslovovať neznáme mená hráčov z iných krajín.
- Čím ďalej tím viac popredných hráčov európskeho športu pochádza z etnických menšín, hlavne pokiaľ ide o atletiku a futbal. Na týchto hráčov treba upozorniť pre ich kvality, a nie iba pre ich etnickú odlišnosť.
- Športoví komentátori a redaktori sa musia vyvarovať etnických stereotypov pri opisovaní športových zápasov, v ktorých sú černoši alebo príslušníci etník.
- Pri analýze alebo komentovaní zápasov majú redaktori predstaviť športovcov s rôznym pôvodom.
- Ak sa pri športových udalostiach vyskytnú rasistické alebo xenofobické prejavy voči účastníkom - príslušníkom etnických menšín, komentátori by to mali uverejniť a poukázať na protispoločenský dopad takéhoto správania.
- Prinášať správy zo športu menšinových komunít.

Dramatické umenie a ľahký žáner

Zábavné programy priťahujú najviac televíznych divákov a môžu ovplyvňovať verejné cítenie. Tvorcovia programov v tejto oblasti sa musia:

- usilovať o početnejšie zastúpenie, casting a reprezentáciu účastníkov / bavičov z etnických / kultúrnych menšín v talkshow, komédii, zábavných programoch a televíznych hrách;
- snažiť ukázať spoločnosť a jej rozmanitosť prostredníctvom seriálov, a nie monokultúrnym spôsobom. Pozor treba dávať na stereotypné zaradenie černochoch a migrantov v takýchto seriáloch;
- vyhýbať sa humoru, ktorý je postavený na stereotypoch, alebo sa odvíja od rasizmu a xenofóbie;
- dať priestor programovým nápadom autorov s rozdielnym pôvodom a snažiť sa tak pripraviť nový typ komédie, ktorá nezávisí od zosmiešňovania menšín;
- zabezpečiť, že v rámci castingu sú do klasických alebo moderných hier vybraní za rovnakých podmienok aj príslušníci menšín a že sa s nimi nepočíta len v prípade, že ide o úlohu cudzinca.

Vzdelávacie programy

Tvorcovia vzdelávacích programov majú možnosť poskytnúť ďalšie materiály, ktoré pomáhajú vzdelávať a informovať deti a dospelých, aby nadobudli postoje / správali sa v záujme rozvoja mnohokultúrnej Európy. Vzdelávacie programy sa musia vždy odvíjať v mnohokultúrnom kontexte. Obzvlášť sa musia snažiť eliminovať tendenčné a predpojaté názory prácou v nasledujúcich oblastiach:

- učenie o dejinách, ktoré zdôrazňuje pozitívny a vzájomný vplyv medzi krajinami, náboženstvami a myšlienkami v historickom európskom prostredí;
- aj zemepisné programy musia byť pravdivé a nezaujaté. Ak zdôrazňujú pasivitu, závislosť, chudobu a hlad bez súčasnej analýzy ekonomického a sociálneho vývoja vzťahov medzi severom a juhom, prispievajú k utvrdzovaniu negatívnych názorov na juh;
- v ostatnom ľudskom poznaní, napríklad vo vede a matematike, treba príspevok svetového spoločenstva k týmto disciplinám ešte vyhľadávať a preskúmať. Momentálne je tento prínos skrytý a nerozpoznaný.

Tvorcovia vzdelávacích programov by sa vo všeobecnosti mali vyvarovať zjednodušeného odsudzovania a moralizovania, keď hovoria o rasizme a xenofóbii. Mohlo by to poslúžiť ešte väčšiemu zakonzervovaniu existujúcich názorov, ako ich zmene.

- Rasistické a xenofobické útoky treba nielen ukázať, ale dať k nim sprievodné slovo na vysvetlenie a navrhnúť pozitívne riešenie.
- Všetky vzdelávacie programy majú smerovať k povzbudeniu pozitívnych medzispoločenských vzťahov, k porozumeniu medzi kultúrami a k rovnosti príležitosti.

Náboženské vysielanie

Tvorcovia programov nesmú zneužívať náboženské cítenie a vieru jedných na úkor druhých. Navyše by mali:

- skúmať rozmanitosť vierovyznaní, názorov a spoločenskej praxe;
 - skúmať spoločnú a prelínajúcu sa evolúciu viery;
- oslavovať / uctiť si veľké náboženské sviatky iných vierovyznaní, napr. Ramadan, Diwali, Yom Kippur apod.

Vedecko-populárne programy

Veda je spoločným atribútom ľudskej činnosti a programovanie by malo odrážať vedecký prínos ľudstva vo svete:

- Treba uznať a podporiť prínos, originalitu a kredibilitu vedeckej a technologickej inovácie krajín tretieho sveta.
- Tvorcovia programov by mali vždy, keď je to možné, prizvať k spolupráci expertov a vedcov z rôznych krajín a kultúr.

Hudba a umenie

- Hudba a umenie sú oblasti, ktoré sa v našich mnohokultúrnych spoločenstvách rozvíjajú najbúrlivejšie.
- Programovanie ma odrážať širokú škálu typov a kultúrneho prejavu v spoločnosti.
- Nevyslovujú sa dohady o hudobnom vkuse / umeleckom prejave skupín etnických menšín.
- Hudba a ume nie naturalizovaných menšín sa vždy prezentujú ako integrálna súčasť spoločnosti, a nie ako niečo existujúce mimo nej.
- Celkové zmeny v kultúre, najmä v populárnych žánroch, treba v programoch zachytiť.
- Tvorcovia programov musia mať snahu nájsť umelcov, protagonistov, kritikov a expertov s rôznym kultúrnym pozadím, keď obnovujú / analyzujú, alebo komentujú predstavenia.
- Nerobiť stupnicu kvality kultúrneho stvárnenia a prejavu.

•

Programy pre deti a mládež

Zvýšiť úroveň porozumenia a rešpektovania rozmanitosti európskych spoločností je mimoriadne dôležité hlavne u detí a mládeže. Tieto generácie sú kľúčom k tolerantnejšej budúcnosti.

Deti a mladí ľudia sú často v zajatí televízie. Existuje aspoň toľko možností vysielat' pozitívne signály o mnohokultúrnej rozmanitosti v programoch pre deti a mládež, ako je tomu v hlavných programových schémach. Tieto programy sú mikro-priestorom pre širšie programové skladby, vrátane dramatických, publicistických a zábavných programov, veselohier i najnovších správ.

Okrem vyššie uvedeného tvorcovia programov musia:

- umožniť mladým divákovi rozpoznať nespoľahlivé a skreslené informácie, ktoré podnecujú rasizmus a xenofóbiu;
- - poskytnúť mladým ľuďom možnosť pochopiť a vžiť sa do situácie ľudí, ktoríelia rasistickému a xenofobickému zaobchádzaniu.

Záver

Tieto opatrenia samy o sebe nevykorenia rasizmus a xenofóbiu. Napriek tomu sa môžu stať časťou celkovej klímy, v ktorej môže začať politická a sociálna aktivita smerom k budovaniu tolerantnejšej, harmonickejšej a kultúrnej rozmanitej Európy budúcnosti. Nábor pracovníkov z najrozličnejších kultúr pomôže televíznym a rozhlasovým spoločnostiam splniť vyššie uvedené odporúčania, ako aj prispieť k vytvoreniu dynamického a nového fungovania verejnoprávných inštitúcií pre potreby 21. storočia.

Prílohy

1. Európska rozhlasová a televízna únia - Deklarácia o úlohe verejnoprávných inštitúcií v mnohonárodnostnej, mnohokultúrnej, mnohonáboženskej Európe

My, predstavitelia verejnoprávneho rozhlasu a televízie, uvedomujúc si, že sloboda prejavu vrátane slobody médií patria k našim najdôležitejším úlohám, ktoré musíme splniť v mnohonárodnostnej, mnohokultúrnej, mnohonáboženskej Európe.

Existujúci štatút EBU zakotvuje, že každá členská organizácia musí poskytovať národné služby v rozsahu a spôsobom náležitým pre danú krajinu. Musí slúžiť celému národu, ponúkať programy pre všetky časti obyvateľstva, vrátane menšín.

Preto je nevyhnutné, aby sme sa vždy usilovali v našich programoch a pri výbere spolupracovníkov pravdivo odrážať kultúrnu, rasovú a jazykovú rozmanitosť našich spoločností.

My, ako vysielatelia, si musíme byť istí, že našimi službami bránime rovnosť práv a dôstojnosť všetkých ľudských bytostí, odmietame bagatelizovanie násilia a bojujeme proti xenofóbii, rasizmu a deštruktívnemu nacionalizmu.

V súlade s Viedenskou deklaráciou hláv štátov a vlád členských krajín Rady Európy z roku 1993 máme aj my obavy z rastúceho rasizmu a fašizmu v Európe a veríme, že je našou povinnosťou bojovať proti týmto prejavom.

2. Rada Európy - Viedenská deklarácia

Uvedomujúc si potrebu podporovať rozvoj harmonického európskeho spoločenstva, Viedenská vrcholná konferencia hláv štátov a vlád Rady Európy v októbri 1993 sa rozhodla uskutočňovať politiku boja proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a intolerancie a prijať za týmto účelom Deklaráciu a Akčný plán.

V Deklarácii sa hovorí, že „...ochrana menšín je základným prvkom stability a demokratickej bezpečnosti na našom kontinente...“.

Poverila Výbor ministrov, aby začal prácu na znení dodatkového protokolu k Európskemu

dohovoru o ľudských právach pre oblasť kultúry, ktorý bude garantovať práva jednotlivcov, a to najmä príslušníkov národnostných menšín.

Ďalej požiadala Výbor ministrov, aby vyzval profesionálov zo všetkých médií, aby prinášali faktické a zodpovedné správy a komentáre o všetkých prejavoch rasizmu a intolerancie a aby pokračovali v rozvíjaní etického kódexu, ktorý odráža tieto požiadavky.

Vydalo Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy Bratislava

Zostavili / Europe Singh a Jeffrey Morris

Preklad / Darina Sedláková

Redakčná a jazyková úprava / Darina Sedláková, Viliam Figusch

Táto stránka vznikla vďaka finančnej podpore Rady Európy.

ISBN 80-967737-0-4